

ČESTNÍ DOKTORI UNIVERZITY KOMENSKÉHO 1928–2014

Szerkesztette Mária Grófová, Pavel Šura,
Bratislava, Univerzita Komenského v Bratislave, 2014, 493 lap

Az 1919-ben létrejött pozsonyi Komenský Egyetem a Szlovák Köztársaság legrégebbi és legnagyobb felsőoktatási intézménye. Szlovákiában elsőként itt biztosították a szlovák nyelvű akadémiai képzést. A Corvin Mátyás magyar király által 1465-ban alapított *Academia Istropolitana*¹ egyetemi hagyományainak örököse nemcsak a szlovák felsőoktatás első számú intézménye, hanem nemzetközileg is elismert tudományos és kutatási központ.

Az egyetem névadója a gyermekek természetének felfedezőjeként, „*a nemzetek tanítójaként*” számontartott Jan Amos Komenský (latin nevén Comenius) a cseh-szlovák és az egyetemes kultúra kiemelkedő alakja. Hosszú élete (1592–1670) és munkássága iránt nemcsak a mindenkori cseh és szlovák tudósok érdeklődnek, hanem külföldi filozófusok, pedagógusok, teológusok, filológusok és irodalomtörténészek is. Komenský egész életében az emberi természet elnyomása ellen küzdött. Többek között felvetette, hogy az iskolákban hagyjanak fel a magoltatással, a hosszú szövegek felmondásával és a diákok testi fenyítésével. Úgy vélte, az iskoláknak az emberiség műhelyeivé (*officinae humanitatis*) kell válniuk. Elutasította a vallási meggyőződés miatti elnyomást, ugyanakkor a lelkiismeret szabadságát a legnagyobb értéknek tekintette.

A Komenský Egyetemen ma tizenhárom kara van: Orvosi, Bölcsészettudományi, Jogi, Természettudományi, Pedagógiai, Gyógyszerészeti, Testnevelési- és sportkar, Evangélikus Teológia, Társadalom- és Gazdaságtudományi, Menedzsmentkar, a Cirill-Metód Római Katolikus Hittudományi Kar, továbbá a nyugat-szlovákiai Martin városában működő Jessenius Orvosi Kar. Az egyetemi oktatás valamennyi szintjén és formájában folynak képzések, évente összesen 27 ezer hallgató tanul itt, közülük 21 ezer fő nappali tagozatos. A külföldi hallgatók körében is népszerűek a Komenský Egyetem képzései – több mint 70 országból 2500 diák folytat itt felsőfokú tanulmányokat.

A Komenský Egyetem a Kiválósági Központ (*Center of Excellence*) cím tulajdonosa. Több tudományterületen olyan képzési és kutatási kapacitásokkal, valamint tudományos eredményekkel rendelkezik, amelyekre alapozva az intézmény a nemzetstratégiai célok megvalósításában jelentős szerepet tölt be. A legkiemelkedőbb eredményeket

---

¹ A Komenský Egyetem 1969–1992 között adományozott, aranyozott díszdoktori kitüntetésének hátoldalán Corvin Mátyás, a mai Szlovákia területén működő első egyetem alapítójának stilizált alakja látható körülötte az „*Academia Istropolitana*” felirattal és az alapítás évszámával „MCDLXV”. [Az erről készült fénykép a kötet 8. oldalán látható.].

a biológia, biokémia, kémia, számítógépes tudományok, klinikai orvoslás, ökológia, földtudományok, anyagtudományok, molekuláris biológia és genetika, idegtudományok, farmakológia, fizika, növény- és állattan, valamint a világegyetem kutatása terén szerezte.

A Komenský Egyetem fennállásának 95. évfordulójára kiadott kötet az egyetem 1928–2014 között felavatott száztizenöt díszdoktorának (*Dr. h. c.*) bemutatását célozza. Annak az elgondolásnak a jegyében készült, mely a *sensu stricto* egyetemtörténeten² túl, az intézmény működését, nemzetközi kapcsolatait fémjelző híres személyiségeket monografikus formában mutatja be az akadémiai és a szélesebb közönségnek. E sorozat első kötete a Komenský Egyetem rektorainak állít emléket,³ a második kötete a most ismertetett könyv.

Az egyetemi levéltárak, múzeumok küldetése nem pusztán abból áll, hogy őrzik az egyetem ünnepi díszdoktor-avatásairól szóló dokumentumokat és fényképeket, hanem információkat közvetítenek ezekről az eseményekről, a korról és a körülményekről, amelyek közt keletkeztek, s ami végül a legfontosabb, nem engedik meg, hogy idővel feledésbe merüljenek ezek a személyek – vallja a kötet előszavában az egyik szerkesztő, Mária Grófová, a Komenský Egyetem levéltárosa.

A kollektív monográfia díszdoktorokat bemutató portréi közel azonos szerkezeti felépítésűek. A név és az akadémiai cím mellett arcképet, életrajzi adatokat (születési, illetve halálozási dátum), rövid életrajzot, a felsőfokú tanulmányok és a szakmai előmenetel ismertetését, a munkásság értékelését, valamint a díszdoktori cím odaítélésének körülményeit tartalmazza (kinek a javaslatára, milyen érdemek elismeréséül, milyen alkalommal és mikor adományozták). Az egyes fejezetek szerzői többnyire az egyetemi archívum levéltárosai. A kötetet az utolsó hét oldalon a díszdoktori címek átadásával kapcsolatos fényképek gazdagítják.

Jóllehet nem az egyetem keletkezésének, fejlődésének körülményeit ismerteti a terjedelmes mű, s nem is közöl adatokat és statisztikákat működésével kapcsolatban, mégis egy fajta egyetemtörténetként is felfogható, hisz annak történetéből 86 év ünnepelt személyeit mutatja be. És talán nem túlzás azt állítani, hogy egyúttal az egyetem és a 20. századi mindenkori valóság szoros kapcsolatának érdekes kortörténete is.

A kötetben bemutatott személyek hovatartozásáról úgy származásukat, mint választott tudományágukat tekintve rendkívül nehéz áttekintést nyújtani. Jó néhányan közülük más országban születtek, mint ahol kiteljesedett életpályájuk, és sokan vannak olyanok is, akik idegen nemzet fiaiként születtek a világ valamely országába. Sőt, a 20. századi Európa zavaros történelmében gyakran előfordul, hogy más-más ország területéhez tartozott, illetve tartozik a település, ahonnan származnak az emberek. A kötet szerkesztői a származási országok feltüntetésekor a mai állapotokat vették alapul.⁴

² *Univerzita Komenského – 90 rokov vysokoškolského vzdelávania a vedy na Slovensku*, ed. Martin DÚBRAVA, Bratislava, 2009, 248. [A Komenský Egyetem – a felsőfokú képzés és kutatás 90 éve Szlovákiában.]

³ Viliam CSÁDER, *Rektori Univerzity Komenského 1919–2009*, Bratislava, 2009, 184. [A Komenský Egyetem rektorai 1919–2009].

⁴ Így például a zsidó származású náciavadász Simon Wiesenthal esetében, aki a mai Nyugat-Ukrajnában

Általánosságban elmondható, hogy a díszdoktorok – hét fő kivételével – az európai kontinens szülöttei, körülbelül ötödük szlovákiai születésű, közel ugyanennyi a Cseh Köztársaság területéről származók száma. Más országokhoz képest nagy számban vannak kitüntetettek a Német Szövetségi Köztársaság, Ausztria és Lengyelország területéről. Három magyar származású vagy magát magyarnak valló tudóst találunk a kitüntetettek közt: dr. Krompecher Istvánt, dr. Zalai Károlyt és dr. Lénárd Fülöpöt. Az első magyar származású Nobel-díjasként számon tartott tudóst, dr. Lénárd Fülöp (1862–1947) fizikust nem könnyű felismernünk a díjazottak közt, hisz neve német változatban szerepel a kötetben – Philipp Lenard.

Dr. Krompecher István (1905–1983) orvos, anatómus, hisztológus, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja volt. Negyedszázadon keresztül, 1950-től 1975-ig ő irányította igazgatóként a Debreceni Orvostudományi Egyetem anatómiai, szövet- és fejlődéstani intézetének munkáját.⁵ Dr. Zalai Károly gyógyszerész-professzor a Budapesti Orvostudományi Egyetemen a Gyógyszerészkar dékánja volt 1984–1990 között. Nevéhez fűződik az ötéves képzés és az angol nyelvű oktatás bevezetése. A Nemzetközi Gyógyszerész Szövetség (FIP) alelnöke volt 1976–1984 között.

A kitüntetettek áttekintve megállapíthatjuk, hogy legtöbben az élettelen természettudományok és a matematika művelői közül kerültek ki, valamivel kevesebben a humán- és társadalomtudományok, valamint az orvostudomány és a gyógyszerészet vagy az állam- és jogtudomány kiválóságai. Néhányan a műszaki tudományok, az agrártudomány és a gazdaságtudomány rangos képviselői. Sőt, vannak olyanok is, akik több tudományág vagy az élet több területén is kiemelkedőt alkottak.

Bár a kitüntetett személyek többsége tudományos munkásságuk elismeréséül kapta és kapja e kitüntető címet, politikusok, államférfiak, diplomáták, művészek és egyházi méltóságok is gyakran részesülnek benne. Így látjuk ezt a Komenský Egyetem díszdoktorai közt is: Kofi Atta Annan, az Egyesült Nemzetek Szervezetének volt főtitkára mellett itt találjuk Juan Antonio Samaranch Torelló, spanyol sportdiplomata, a Nemzetközi Olimpiai Bizottság volt elnökének a portróját és a Nobel-békedíjjal is kitüntetett Őszentsége a XIV. Dalai Láma bemutatását.

A cseh-szlovák politikusok közül dr. Edvard Beneš, Alexander Dubček és Václav Havel lett a Komenský Egyetem díszdoktora. A végzettségét tekintve jogász, filozófus és szociológus dr. Edvard Beneš (1884–1948) díszdoktorrá avatását 1936-ban a Komenský Egyetem Jogi Karának professzori gyűlése javasolta elismerendő a Csehszlovák Köztársaság békés létrehozatalában szerzett érdemeit, a tudományos módszerekkel végzett addigi politikai tevékenységét és a Szlovákia fejlődéséért tett erőfeszítéseit. Alexander Dubček (1921–1992) mint kimagasló államférfi és közszereplő az emberbaráti

---

található Buczacz nevű lengyel településen született (1908), ami Lengyelország felosztása (1772) után az Osztrák–Magyar Monarchiához tartozott, Ukrajna szerepel származási országként.

⁵ Tiszteletére 1992-ben a Debreceni Orvostudományi Egyetem (ma Debreceni Egyetem) Krompecher István-emlékérmét alapított, amelyet kétévente osztanak ki a felsőfokú orvostudományokban nyújtott kimagasló oktatói tevékenység elismeréseként. A Debreceni Egyetem Klinikai Központ parkjában 2006 novemberében állították fel mellszobrát, Marosits István alkotását.

és demokratikus elveken nyugvó igazságosabb viláért folytatott, egész életen át tartó munkássága elismerésül részesült a kitüntető címben 70. születésnapja alkalmából. Václav Havel (1936–2011) író, drámaíró, filozófus, publicista és humanista, a Cseh Köztársaság volt államelnöke (1993–2003) a politikai és filozófiai gondolkodás erkölcsi megújításáért, valamint a cseh és szlovák kulturális kapcsolatokat elősegítő munkásságáért és az egyetemes kultúrához való személyes hozzájárulásáért kapta a *doctor honoris causa* címet.

A nem tudós kitüntetettek közt találjuk Eugene Andrew Cernan cseh-szlovák származású amerikai űrhajóst, haditengerészeti pilótát is, aki 1966. június 3.–1966. június 6. között tevékenykedett a világűrben.

A 115 kitüntetett közül mindössze kettő nő: a cseh dr. Dagmar Čapková és a német dr. Renate Huch. Dr. Dagmar Čapková (1925–2016) a Jan Amos Komenský kulturális és tudományos hagyatékának módszeres kutatásában jeleskedő pedagógiaprofesszor volt. Dr. Renate Huch (1938–) a zürichi egyetemi klinikán a perinatális orvoslás professzora.

Minden egyetem életében ünnepi alkalom a díszdoktori cím adományozása, annak ünnepélyes átadása. Egyszeri és tovatűnő esemény. Nem úgy a kitüntetettek személye, pályája és érdemei. A jelenlegi gyakorlatnál méltóbb emléket kellene állítani nekik: az egyetemek honlapján mostanság fellelhető névsorok helyett akár egy, az itt bemutatott reprezentatív szlovák kötethez hasonló könyvformában, akár elektronikus úton közzé téve a kitüntetett személyek portréját, a cím adományozásának előzményeit és indokait is.

Fórián Éva